

Az észet Dalosünnep * @ * Sprotni * Lakócsűr

Tehénsüti és medvenadrág * Tartu Szelleme * Õ * Pariis, London...

Mészkő

Romok

Szomszédok

Vana Tallinn

Kama * Temető

Kuruzslók * Fekete kenyér * A finn híd * Boróka

Az öltöny-és-nyakkendő ember * Füstifecske * Szauna

... és még sok minden más

EESTI

ASI

Az utcán az emberek végtelenül hosszú sorai kígyóznak, trombiták harsognak, dudák zsonganak. Mindkét oldalon nézők tömege, akik nagy kedvvel csatlakoznak a felvonulókhoz. Mi az ördög zajlik itt?

Ez a Dalosünnep (Laulupidu) - amire férfiak és nők, fiatalok és idősek öt éven át készülődnek -, az észti kultúra nagy tisztelettel és kellő távolságtartással kezelt jelképe.

A német mintájú Dalosünnepet 1869-ben azért alapították, hogy Észtország minden jelentősebb kórusát közös éneklésre hívják össze. A Dalosünnep mindig a nemzeti öntudat kifejezése volt, amit az énekesek népviselete még inkább kihangsúlyozott. A politikailag kényes időkben a

AZ ÉSZTI DALOSÜNNEP

sokszor több tízezer fő alkotta kórus a Dalosünnep helyszínére csábította az észti nemzet csaknem egyharmadát.

Az eredeti észti runoénekek közül néhány bekerült a Dalosünnepek repertoárjába, bár a viszonylag későn felvett kereszténység, majd a 18. századi pietista mozgalom megpróbálta ezeket kitörölni a nép tudatából. Az állandó újítások ellenére az ősi tradíció egy része még meg is erősödött a Liedertafel-stílusú későbbi folklór idején, így a Dalosünnepeken az énekesek mindkét stílust azonos lelkesedéssel énekelhetik. Az idősebb hölgyek szeméből pedig csak potyogjanak a könnyek, villogjanak a vakuk és legyen mindenki boldog! Sokáig éljen a Dalosünnep!

„**A** z északi országok tigrise” volt Észtország új beceneve, amikor a Tigrisugrás (Tiigrihüppe) nevű program beindult. Ennek célja az volt, hogy az Internet eljusson minden iskolába és még a legistenhátramögöttibb településre is. “A befektetés tökéletes példája!” - éljenek az újságok, amikor az észt kormány megkezdte az e-kormányzat programot. A fotósok rohantak, hogy lekaphassák az új, az erdő közepén felállított közúti tábláját. A karikaturisták sem sajnálták az erőfeszítést, hogy szokásos zabolátlan humorukkal és éles öniróniájukkal rajzban is megörökítsék az észt nemzetet, amit az Internet elé kuporodik.

Való igaz, hogy az információs szupersztráda segítségével az észtek nagyon hamar magukévá tették a bankkártyák, az internet-bankolás és a számítógépes adóbevallás művészetét. A falusi bolt ingyen internete, a tengerparti vezeték nélküli hozzáférés, vagy valamelyik helyi IT-tudor által előállított világszínvonalú program itt nem kelt meglepetést. Azt inkább az okoz, ha valamilyen dokumentum nem azonnal hozzáférhető, vagy ha egy cég nem tesz meg mindent technikai lehetőségeinek bővítéséért. Egy észt számára gyakran kisebb gond pénzmozgásainak figyelemmel kísérése, mialatt a világ legtávolabbi csücskében üdül, minthogy elintézzon valamit az Észt Betegbiztosítási Alap útvesszőiben.

Az a kósza hír járja, hogy az észt számítógépes fejlesztés mostanában kicsit visszavett a tempójából, mivel maguk az észtek túlfelé elégedettek eddigi eredményeikkel. Talán új lendületet adhatna, ha Lettország és Litvánia azzal fenyegetne, hogy ezen a téren átveszi a térség vezető szerepét. A szomszédai iránt érzett féltékenység Észtországot mindig nagy tettekre sarkallta.

Sahtlaga
temp. +27C kuni +27C
Koonus
Rahv. kait. kaitsealal
maa 0% võrreld. suhtel

Parim aine
saga kaitse

A sprotnik (kilu) apró halacskák, amik gondtalanul úszkálnak a Balti-tengerben. A sprotnifogás azonban mégsem szükségszerűen vidám dolog – az észteknek még a szomszédaikkal is sikerült összeveszniük rajta. Annak ellenére, hogy az észti történelem nem igazán bővelkedik hősie csatákban, a „ki-hol-fog-sprotnit” témájú, Sprotniháború néven ismert perpatvar kapcsán mélységében ismerhettük meg az emberek a területi terjeszkedésről, a szomszédokról és az egész vitatott témáról alkotott véleményét.

Ha viszont a sprotnit már kifogták, besózzák legalább 20 különböző fűszert tartalmazó sóval, és máris elkészült az észti konyha egyik finomsága. Habár az észtek már az „észti konyha” kifejezésben is ellentmondást látnak, a helyiek számára ezek a fűszeres kis halacskák valódi kulináris élvezetet jelentenek. Az íze pikáns, az illata még érdekesebb, de ez egy valódi észti dolog.

A sprotnik a kultúrtörténetben is igen sajátos nyomot hagytak.

Legalább ezer különböző módja van, ahogy a halakat elkészítik és tartósítják, ezek egyike a Tallinni Sprotni (Tallinna Kilud). A 17. század elején készült feljegyzés szerint a revali (Tallinn régi neve) sprotni „különösen édes”. A sprotni elkészítése olyan kifinomult tevékenység volt, hogy még az arisztokrata hölgyek sem fordították félre nemesi orrukat – sokszor maguk készítették elő az edényeket. A konzervgyártás megérkezével a sprotnis dobozt a tallinni belváros tornyokkal ékesített sziluettjével csinosították. Ettől kezdve Tallinn csodálatos tengeri panorámáját csak „a sprotnis sziluettként”, a várost pedig „Sprotnifaluként” emlegetik.

SPROTNI

Ha az évezredek misztériumaira gondolunk, ezek egyike kétségkívül az észti lakócsűr (rehielamu). Ez az ősi épülettípus, ahol a lakószoba cséplőhelységgé, szaunává, vagy - a fagyos téli időszakban - akár a fiatal állatok istállójává alakítható, jellegzetes magas, zsúpfedeles tetejével, hosszú, mohos gerendáival, aprócska ablakaival, magas küszöbeivel és nemlétező kéményével gyakorlatilag változatlan formában maradt fenn egészen a 19. század közepéig. És a kemencéje micsoda kemence! Egy hét mire felfűtöd, de meleg marad egész következő hétre. Hogy ez a nyomorúságos, mai szemszögből reménytelenül kényelmetlen épület hogyan tudott a maga „kanonizált” formájában fennmaradni, mindenki számára talány.

A lakócsűr valami alapvetően észti dolog, egy jelenség, amit sokan kritizálnak, sokan

szégyellnek, sokan bálványoznak. A családfő saját keze munkájával épült ház egyszerre testesíti meg az észtek egykori küzdelmét a szabadság elnyeréséért és a vidéki idillt. Muzeológiai értékük mellett a skanzenokban látható lakócsűrök az észti identitás egyik legfőbb táplálói is. A lakócsűr korom-borította

falainak ősi ereje lélekbe markoló ihletet ad úgy az irodalomban, mint a művészetekben és az építészetben alkotó elmének.

LAKÓCSŪR

Ez a két dolog visszarepíti a felnőtteket a gyermekkorukba. Az első a vidéki rokonoknál töltött nyarakat idézi, amikor miközben a mezőn vadul keresztülvágtatott, az ember lába elkerülhetetlenül belemerült a tehénlepénybe. Mellesleg a tehénlepény megfelelője észtül (lehmakook) – tehénsütemény.

A második elsősorban az óvodás és kisiskolás lányok gyötrelmeit idézi, akiknek – lehetőleg

a fiúk pillantásaitól távol - fel kellett húzniuk egy alaktalan, de meleg gyapjúharisnyát, amit medvenadrágnak (karupüksid) hívtak (lásd macskanadrág!).

Az emlékeken túl ezek a szavak a szójátékok örömét fejezik ki. Az észt nyelv tele van metaforikus kifejezésekkel: egy fiatalember gyakran farkaséhes, medveerejú, de csikóagyú. Valami új és érdekes dologra bámulunk, mint borjú az új kapura, a csúnya kézírás pedig varjúláb.

Az észt nyelv lehetővé teszi, hogy a beszélő a maga észlelésének és környezetének megfelelően formázza. A víz a patakban morog, suttog és surrog, az ablakzsalu vinnyog, nyikorog és csattog a szélben, a madarak

cserregnek, csarrognak és csirregnek. A beszélő maga is létrehozhat új hangutánzó szavakat – a hallgatóság biztosan érteni fogja.

TEHÉNSÜTI ÉS MEDVE- NADRÁG

TARTU SZELLEME

„A legkedvesebb város Észtországban Tartu.”- mondja a dal. “Tartu az Ema-folyó Athénja.”- jelentette ki az irodalmi klasszikus. “Tartu – a jó ötletek városa.”- szögezi le a városi önkormányzat. “Olyan ritkán megyek Tallinnba, amennyire csak lehetséges”- mondja a buggyos pulóveres bohém, ahogy besüpped egy tartui kávézó foteljába. De akárhog is van, Tartu az egyetlen észt város, ahol a Szellem tényleg létezik, még a legföldhözragadtabb materialisták gondolataiban is. Észtországban senki sem mer kételkedni benne. Egyesek számára ez a létezés legfelsőbb formája, intelligencia par excellence, míg mások szerint nem más, mint unalmas nárcizmus. Egyesek szerint egyedül Tartu Szelleme (Tartu Vaim) felelős Észtország etikai fejlődéséért, mások szerint vaskalapos, civakodó, konok ethos.

Talán az 1632-ben megnyitott egyetem lehet a felelős a Szellem megszületéséért. Ha egyetemre akarsz menni, akkor Tartuba kell menni – legalább is több generáció véleménye szerint. Tartu nem lenne Tartu az egyetem nélkül, de az egyetem sem lenne semmi Tartu nélkül: kettejük összefonódott létezése mindig is termékeny talaj volt – és nem csak az észt intellektuális élet számára.

Tallinn és Tartu: tűz és víz, ég és föld. Talán ez az oka annak, hogy a két város között sohasem volt rendes autópálya, és hogy a vonatok miért teszik meg több, mint két óra alatt a fuvarosok és kereskedő Tallinnja és a magasröptű Tartu közötti alig 185 km-es távolságot. Miközben Tartu Szelleme a markába nevet...

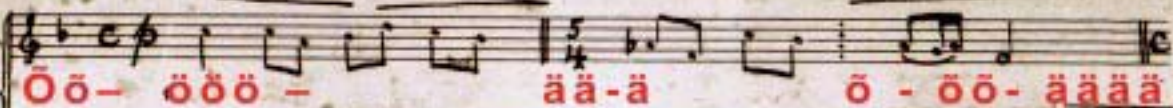

Andante.

Kas on linnukesel muset.

*Seeti rahvamaa
Lüüsi jõulatu
C. Kallin.*

Soprani

Alti.

*Kaunimoodi rahvamaa I riik
Sopranide kõlalehtide ja Gollis Pater*

Az Ő eredeti észet találmány. Az észet helyesírás “anyanyelvében”, a németben egyetlen megfelelő, kölcsönözhető betű sem akadt, amivel jelölni lehetett volna „azt a bizonyos” hangot, így az Észet Felvilágosodás nagy alakjának, Otto Wilhelm Masingnak fel kellett találnia az ö-t. A nyugati sziget, Saaremaa lakói ezt – a többi észet nagy derűtségére – a sokkal nyitottabb és kerekesebb “ö”-nek ejtik, így könnyen fel lehet ismerni őket. A beszédük árulja el a dél-észteket is, bár az esetükben nem az “ö” a legfontosabb ismérv. Az ország déli területein egy északinak akár problémái is adódhatnak a nyelvjárás megértésével. A dél-észet nyelvjárás könnyen válhatott volna irodalmi nyelvvé – amiben más potestáns országokhoz hasonlóan nagy szerepe volt a saját nyelvű Biblia kiadásának. Azonban az 1686-ban megjelent Újtestamentum mindkét dél-észet fordítója életét vesztette az Oroszországgal való csatározások során, így teljes Biblia-fordítás csak 1739-ben készült el, ekkor azonban már észak-észet nyelvjárásban. Így múlt el a dél-észet nyelv dicsősége.

Az észtek felkészültek arra, hogy a legkisebb jelre másik nyelvre váltsanak, ha a beszélgetőpartner nem boldogul az észttel. Hosszabb beszélgetésben egy észet biztosan megemlíti, hogy anyanyelve mennyire borzasztóan nehéz. Hogy a részletekbe merüljünk: “van 14 esetünk és 3 hosszúsági hangsúly-fokunk, de nincs határozott névelőnk, nem különböztetjük meg a nemeket és nincs nyelvtani jövő időnk.” Valójában a finnugor népek családjába tartozó észtet nem bonyolultabb megtanulni, mint egy másik nyelvet egy másik nyelvcsaládból. Mégis büszkeséggel tölt el minden észtet az, hogy olyan nyelvet beszél, amit rajta kívül alig egymilliónyian a világon.

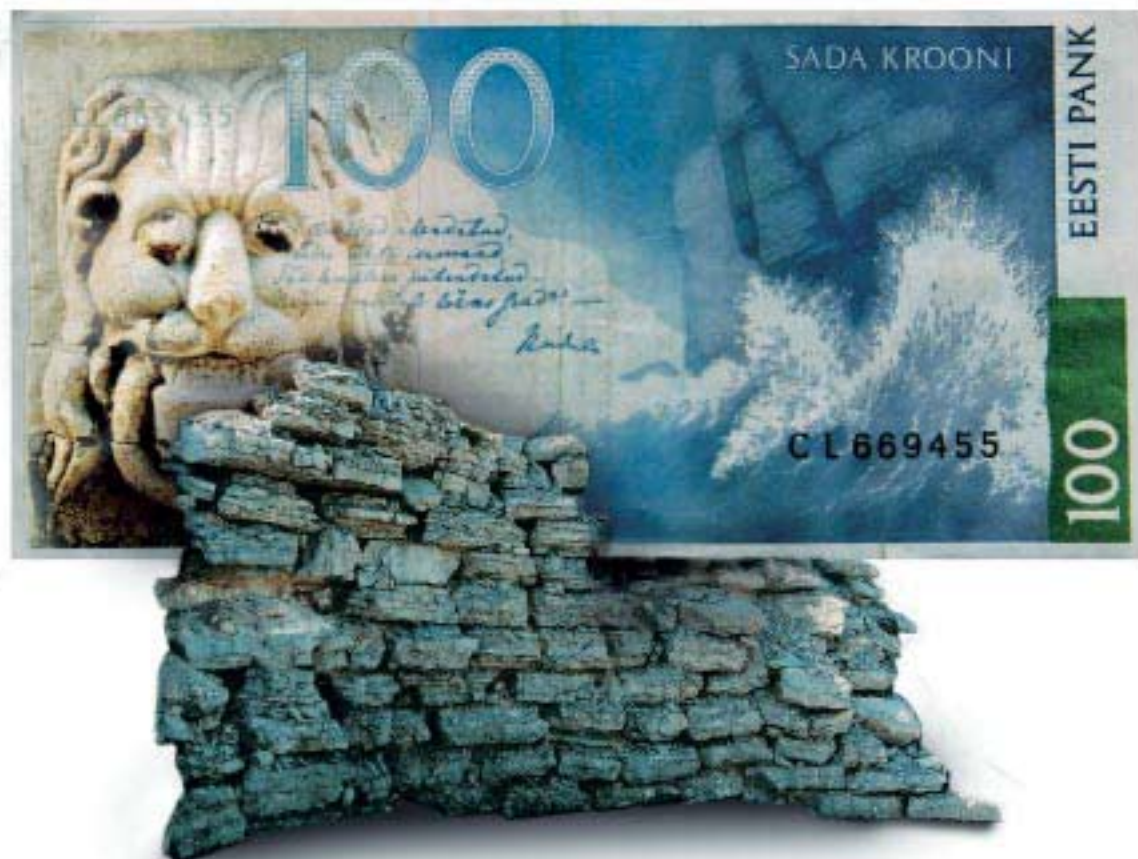
PARIISI, LONDON...

...A tika, Kapri, Lihtenstein, Soodoma és Borodino – ezeket a neveket Észtország térképén találhatjuk. Ambla (Amplae Mariae) a latinból származik, de vannak német kölcsönzések is: Vaabina – von Faben. Ezek mellett a honosított idegen nevek mellett az észt saját gyöngyszemeket is kínál: Puujala (Faláb), Kiimariigi (A bujálkodás országa), Litsemaa (Szajhaföld), Napsi (Snapsz), Kiilaspere (Kopaszcsalád). A balti-német földesurak felvilágosodás-kori világutazásainak nagyon érdekes következményei lettek: az uradalmak távoli helyek egzotikus neveit kapták, és ugyanilyen furcsa és lehetetlen neveket kaptak a parasztok is.

A 19. század elején körülbelül 41000 családnév volt Észtországban (ma 138 000 körül): majdnem huszonötször annyi, mint Franciaországban. A parasztok először a 18. század végén kaphattak családnevet, az utolsó állítólag egy ortodox szetu ember volt Délkelet-Észtországból, aki 1921-ben regisztráltatta magát. Divatban volt különösen poétikus vagy patrióta nevet választani, mint amilyen az Aiatamm (Kerti tölgy), Haavaoks (Nyárfaág), Kodumaa (Haza), Sõdur (Harcos).

A névhez sokféle babona kapcsolódik. A szülőknek sokszor kellett szembesülniük azzal, hogy a választott név nem illik a gyerekhez, ebben az esetben kitaláltak egy új nevet. Néhány ilyen: Tõelemb (Igazságszerető), Linda és Ülte a legendákból, Tõnis (Anthony), Riina (Katarina), Malle (Magdaléna) vagy Jaagup (János) a keresztény mitológiából, vagy több nyelvből a kiejtés és leírás összekotyvasztásából Kãthlyn, idegen nevek, amik jól hangzanak észtül, mint Raa, Kevin és Robin, vagy kitalált nevek, mint Örõ, Lordes, Telon vagy In.

A mészkő (paekivi) Észtországban annak ellenére kiérdemelte a nemzeti kő címét, hogy Dél-Észtországban csak mélyen a föld alatt található meg. Észak-Észtország impozáns, olykor több tíz méter magas mészkő falai a 100 koronás bankjegyen is megcsodálhatók. Az észti „pank” szó egyébként egyszerre jelent sziklameredélyt és bankot is.

Távolabbról szemlélve az észti mezők olybá tűnnek, mintha kő lenne felszántva: inkább emlékeztetnek kavicsos tengerpartra, mint termékeny talajra. A mészkő többféle formában jelenik meg: a karsztbokorerdők borókáinak soraival, karsztterületeken, ahol kis folyók tűnnek el és kerülnek

felszínre, kőfalakban, templomokban, udvarházak vagy kastélyok alakjában. Az észti építészet legnagyobb kincsei is legtöbbször mészkőből épültek.

A kőfejtők több, mint 50 különböző mészkőréteget tárnak föl olyan nevekkal, mint Ördög Hetes, Sárga Toka, Öreg Pöfeteg, Északi Lépcső és Csődör, melyek mind különböző szervesanyagtartalmat, különböző színt jelentenek a ragyogó fehértől a kárminvörösig, a mosatzöldtől a csokoládébarnáig.

A nemzeti kő titulusa persze nem mentette meg a mészkövet a felelőtlen bányászattól. A szovjet nehézipar és a városok természet-átalakító vak igyekezete a mészkő több rétegét is tönkretette.

A mészkő mégis békét és biztonságot sugároz. Ezért van az, hogy az észti hősök emlékművei, vagy az évszázadokra készült keresztek és sírok rendszerint ebből a kőzetből készülnek.

MÉSZKŐ

A romok (varemed) elválaszthatatlan részei az észet tájnak: az észtek számára egyszerre a gyermekkor romantikus elemei és a történelem kegyetlen bottlásainak tanúi. A 20. század folyamán a tulajdoni törvények ötször változtak meg Észtországban, és mindegyik trauma hátrahagyta saját „emlékművét”: málló udvarházakat, a szovjet deportálás által elnéptelenített falvakat, elhagyott mocsárszigeti tanyákat, kis erőműveket és vízimalmokat, melyeket már senki sem használ, a megszálló erők szörnyű rakétasilóit és föld alatti ellenőrzőtermeit, kísérteties gyárépületeket és hatalmas elhagyott kolhozistállókat, melyek zsalugáterei bánatosan nyikorognak a szélben.

A fotográfusok és a múlt kutatói számára az észet táj végtelen élvezetet tartogat. A lucfenyők ágain átverekedve magunkat belebotolhatunk az erdőben egy régen elhagyott tanyára, amelynek vén almafái a váratlan idegent örömmel kínálgatják gyümölcseikkel. Vagy felbukhatunk rozsdás sínekben, melyek egész mocsarakat szállítottak tűzegtéglánként a fűtőházakba...

A romok keserű-édes képzeteket csepegtetnek mindenkibe, aki Észtországban nőtt föl. A történelem fizikailag tapintható, és a fenyőillatú nyár tikkasztó hőségében mintha hallanánk a mocsárszigeten ugató kutyát és a bádögödör zörgését a gazdátlan kútban...

ROMOK

Egy észt kedvenc étele állítólag egy másik észt. Egy másik mondás szerint ahol két észt van, ott három párt alakul. Az észtek mindenkit felülmúlnak a szomszédháborúban. A szomszédság mintha kétjelentésű lenne: egyszerre szükséges az egyik szemet mindig a tulajdonon tartani, másrészt meg kell győződni arról, hogy aki a szomszéd ajtó mögött lakik, nem kerekedik fölül – elsősorban anyagi értelemben. Az irigység, a kínos összehasonlítgatás, a mások háttérbe szorítása és a neheztelés semmi újat nem jelentenek egy átlagos észt számára. Az irodalmi klasszikusokban a szomszédok közötti rosszakarat filozófiai magaslathoz emelkedett: a földtulajdon fölötti falusi civódásokból az anyagi javak különbségei kerülnek felszínre.

Az észtek sokkal toleránsabbak a határaikon túl élő szomszédokkal, mint polgártársaikkal, habár az észt epikus hős, Kalevipoeg a népmesék szerint levágta a szomszédos hős füleit. Általában azonban mégsem a szomszédokon köszörülnek a nyelvüket. Az észt humor sokszor érthetetlen az idegenek számára, túl sötétnek és helyenként kényelmetlenül

SZOMSZÉDSÁG

gúnyosnak tűnik. A gúny azonban legtöbbször saját maguk ellen irányul. A karikatúrák apró férfit ábrázolnak túlméretes kalapban, a nők pedig mindig népviseletbe öltözöttek, kezükben ott virít a kannal – az észt citara. Az ilyen típusú iróniát az idegenek nehezen értik meg: ahol egy észt öniróniát lát, a kívülálló csak esetlen önreklámozást talál. Ugyanez jellemzi a reklámokat is, ahol jónéhány klip az észtek számára teljesen közömbös tréfákra alapul, de a külföldiek „politikailag korrekt” érzékenysége kemény teszten megy keresztül.

VANA TALLINN

Azok, akik azt hiszik, hogy a szovjet időszak egyáltalán semmi jót sem hozott Észtországnak, tévednek. Hozott – mégpedig a sűrű, gyógynövényekből készített italt, a Vana Tallinnt (Őreg Tallinn) és az előző éjszaka túl mohó fogyasztásának köszönhetően fellépő jellegzetes másnaposságot. Bár ez utóbbi inkább a negatív jelenségek sorát gazdagítja. A tervgazdaság zavaros napjaiban a sötét barnásvörös folyadékot vagy a moszkvai apparatcsikokra pazarolták abban a reményben, hogy kicsit lényegesebb részhez jussanak a birodalom malacperselyéből, vagy az igen ritka külföldi vendégeknek kínálták.

A történészek egy részének véleménye szerint a valódi Őreg Tallinnt, Észtország fővárosát térképen – világlátott kereskedők leírása alapján – először a normann II. Roger, Szicília királyának udvarában élő al-Idrisi jelölte 1154-ben. A szerencsének köszönhetően a középkori város és vele együtt a városfal szépen megmaradt. Azoknak, akik először tévednek ide, Tallinn belvárosa jelenti a legnagyobb élményt: hideg gótika, bimbózó barokk, kihívó klasszicizmus jelképezi itt az európai építészet történetét.

„Mi ez a furcsa por a csomagjában?” - kérdezte a vámhivatalnok, jelentősegteljesen szagolgatva a barnás anyagot az észt utazó holmijában. „Ez kama” - válaszolta ez utóbbi csodálatra méltó bizalommal. A finn határon ez a beismerés különösen kihívóan hangzott, mivel az ártatlan észt „kama” szó kábítószerként jelent a finn szlengben. A vámlaboratórium azonban semmi mást nem találhat a misztikus porban, mint babot, árpát és más közönséges gabonát.

KAMA

A kama az észt konyha egyik vitathatatlan klasszikusa. Kamát eperrel kínálnak a fogadásokon és a kerti partikon, és ezt az észt konyha iránt meggondolatlanul érdeklődést mutató boldogtalan külföldinek meg is kell kóstolnia.

A kama elválaszthatatlanul összekapcsolódik a savanyú tejjel. Ha a tejet (valódi „tejet”, nem azt, ami hónapokig „friss” marad) meleg helyen tartják, megsavanyodik. Savanyú lesz, de nem avas. Ilyen tejet árulnak a boltokban, ezt zúzott burgonyával fogyasztják, vagy palacsintatésztába keverik, esetleg kamával és gyümölcsökkel elkeverve desszertként kínálják.

A kama egyébként finom, de ennek ellenére nagyon ritkán látni észteket, akik fogyasztják. Ez nem azért van, mert nem ennék, hanem mert azon dolgok közé tartozik, ami körül nem szoktak nagy csindradattát csapni. (Mint ahogy a Mindenszentek gyertyái az ablakpárkányon, vagy az ember erdőszéli „saját” köve sem kap nagy reklámot.) Egyszóval tényleg eszik, csak nem kürtölik világá.

A sírok ápolása és az eltávozott emlékének őrzése régi szokás Észországban. Az emberek a temetői parcellákat olyan gondosan ápolják, mintha a kertjük lenne: virágokat és tujákat ültetnek a sírok köré. A nyugat-európai sírköves temetőkkel, vagy a gondosan nyírt fűvön sorakozó keresztekkel szemben az észti temetők olyanok, mint a parkok: zöldek és árnyasak, keresztekkel és síremlékekkel tarkítva, mindenütt fákkal borítva. A közel 800 évvel ezelőtt tűzzel és karddal érkezett kereszténység ellenére az észti ember számára nem jelent gondot, hogy halottait félig pogány temetkezési helyeken temesse el – kis temetőikben a tanya közeli erdőben. Az észtek nagyon

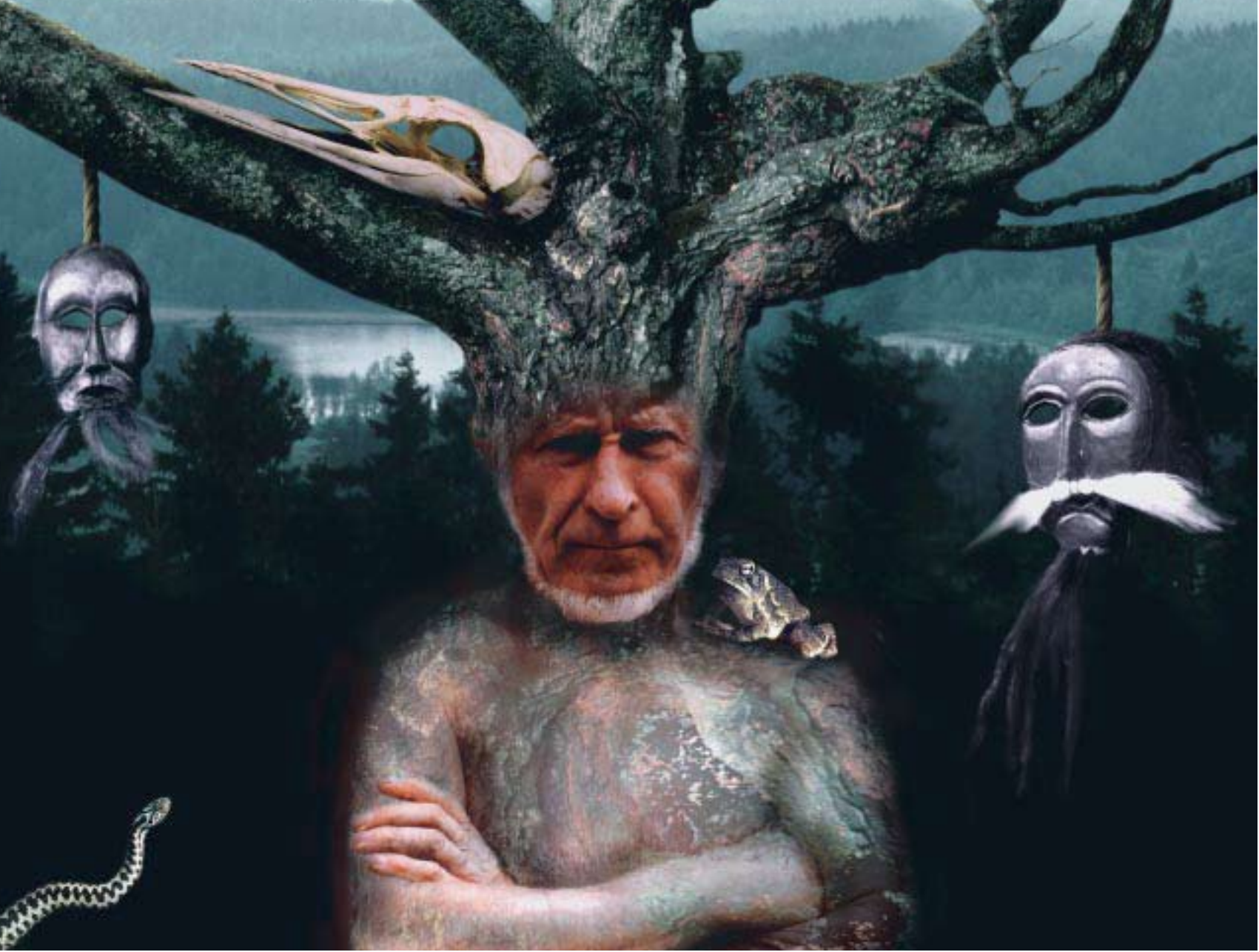
szoros kapcsolatban állnak az erdővel és a fákkal. Sok gyereknek saját fája van, amit születésekor ültetnek, és ami a gyerekekkel együtt fejlődik, tükrözve annak szerencsáját. Az otthon kertjének nyírfája és madárcseresznyéje a dalok és versek kedvelt témái, a kereszténység előtti berkek és fák pedig tovább élnek a nép tudatának szegletében.

A luc köti össze az életet a halállal: a belőle ültetett sövény úgy öleli körül a tanyát, mint egy óvó tenyér. A törött tetejű luc a gyász jele, lucágak jelölik ki a koporsó útját a végső nyughely felé. A karácsonyi fenyőn kívül az észtek Húsvétkor is fákkal, barkával és nyírfágakkal díszítik otthonaikat – mindez arra emlékeztet, hogy az emberiség és a természet csak együtt létezhet a világon.

Karácsonykor és Mindenszentekkor az észti temetők teli vannak az elhunytak emlékének szentelt villódzó gyertyákkal. A hit, hogy a lelkek ilyenkor vándorolnak, meglehetősen élő maradt, a régi időkben ilyenkor gazdagon terített asztal várta őket otthon, ahol a túlvilági vándorok élelemhez juthattak.

TEMETŐK

Mit tesz egy ész, ha rosszul érzi magát? Megfázás esetén (ami óceáni éghajlaton meglehetősen gyakori) nem sok mindent. Csinálhat több bögre agancszuzmó-teát, ehet mézet, aztán munkába indul a megszokott időben, nem törődve a fájó torokkal és az enyhe lázzal. Mindenki tudja, hogy a zuzmótea jó köhögés ellen, a körömvirág a pattanásokra, a kankalin az ízületi fájdalmakra és szédülésre, és a hársfavirág az egyszerű megfázásra. Egy átlagos ész a patikából a felírt gyógyszerek mellett egy kis csomag gyógynövénnyel távozik.

Komolyabb problémák esetén természetesen az észtek is orvoshoz mennek, ám ha a kúra

hatástalannak bizonyul – ami egyáltalán nem ritka a többszörös allergiák földjén –, itt az idő, hogy egy jó kuruzslót találjunk.

Egyszerűbb betegségeket akár a család egy tapasztaltabb bölcse vagy banyája is gyógyíthat, olyan, aki szavakkal távolítja el a bibircsókot, vagy kézrátétellel csillapítja az ízületi fájdalmakat.

Rajtuk kívül léteznek „főállású” sámánok, ráolvasók, akik

ugyanolyan széles körben ismertek, mint az olimpiai bajnokok vagy a csúcspolitikusok.

Az időjárás-előrejelzés terén az agyonhasznált módszerek szintén versenyeznek a meteorológia tudományával: néhány előrejelző sertéslépet használ, mások a természet különféle jelenségeire építenek – az emberek talán kicsit mintha jobban hinnének nekik, mint a meteorológusnak, aki a tévében a térkép előtt áll. A hírek szerint néha ez utóbbiak is kikérik az időjárási bölcsek véleményét a gépeik által kiadott előrejelzések helyességéről.

KURUZSLÓK

FEKETE KENYÉR

Az észt kenyér (leib) fekete és savanyú. A külföldön élő észtek az Észtországból érkező látogatóktól fekete kenyeret kérnek. A fekete kenyér az otthon emlékét idézi. Egy szelet közönséges savanyú-édes kenyér áthidalja az időt és a távolságot. A költő sorai, melyben a fiatal lány a kemencéből kivett forró kenyérből egy nagy darabot tör az utazónak, annyi emberi könyörületet és jóságot takar, hogy az olvasó szíve összeszorul.

A fekete kenyér a túlélés szimbóluma. A régi időkben, ha leesett egy darab kenyér, fel kellett venni és meg kellett csókolni: a kenyér szent volt. Valójában ma is az – az áldozati ostyát az észtek "a hittestvérség kenyérének" hívják. A rozskenyér olyan fontos az észt asztalon, hogy minden egyéb étel neve csak "valami a kenyér mellé". Mindez annak ellenére is így van, hogy manapság már csak páran képesek igazi rozskenyeret készíteni otthon.

A hosszúszálú rozsszalmát használták fel a tanyák tetőinek zsúpfedésére, ez több évtizedig megvédett a csapadéktól és a hidegtől. Az észt nemzeti virág, a búzavirág is kapcsolatban áll a rozssal – észt neve rozsvirág (rukilill), mivel gyomként a rozsföldeken terem. A búzavirággal sok helyen találkozhatunk: elsősorban a Dalosünnepeken, de ez díszíti a hajdon lányok virágkoszorúját, és ez virít az elegáns kérők gomblyukában is.

A FINN HÍD

A lig több, mint 80 km választja el Helsinkit Tallinntól. Ez 15 percet jelent helikopterrel és másfél órát szárnyashajóval. Az észtfinn híd azonban sokkal szorosabban köti össze a két országot, mint a közlekedés. Ez a képzeletbeli híd a történelem folyamán mindig belekeveredett a két ország

közötti kapcsolatokba. Az egyik a másik segítségére sietett a függetlenségért vívott harcokban, az alkoholtilalom idején pedig az alkohol finn szerelmesei segítették az észtf csempészeket, hogy az éj leple alatt jelentős vagyonra tegyenek szert. A finnek kiálltak az észtfek mellett saját kormányuk finlandizációja és a Finn-öböl túloldalán zajló szovjet megszállás ellenére.

Lehetetlen túlértékelni a finn TV jelentőségét az észtf kultúra és intellektuális légkör alakításában a szovjet megszállás idején: ez volt az egyik a kevés rés közül, melyen keresztül a Vasfüggöny mögötti nemzetek kikukucskálhattak a nagyvilágra. Az észtf és finn himnusz dallama tökéletesen megegyezik, így a komolyan szovjetellenes észtfek könnyen indíthatták azzal a napjukat, hogy meghallgatták a finn himnuszt

a rádióban, és hozzáénekeltek az észtf szöveget.

Az 1980-as években az első nemzetközi magánbefektetések a finn „hídon” mentek Észtországba, ma pedig komolyan szóba kerül egy tenger alatti alagút építése Tallinn és Helsinki között, sőt egy jövőbeli városról is beszélnek, melynek a neve Talsinki, vagy Hellinn.

A boróka (kadakas) tüskés és karmolós. A bokrok ellenállóak, tömötten és szívósan növekednek. „Dühöng, mint a boróka a tűzben” szól az észti mondás az indulatos emberről, mivel az égő borókabokrok pattognak és mindenfelé szikrákat hánynak. „Mintha boróka lenne a gatyájában”, mondják valakiről, aki egy pillanatra sem marad veszteg. A tüskék ellenére a boróka mégis családias és otthonos dolog. A régi időkben íjat és dárdanyelet, kanalakat és teknőket készítettek fájából. Ez volt a sétatot legerősebb és legértékesebb anyaga. A boróka sétatot megvédte használóját a boszorkányságtól és a kísértetektől.

BORÓKA

Meglepő, de a borókabogyó több vitamint és cukrot tartalmaz, mint a szőlőszem. A boróka illata biztonságot sugároz. Évszázadokon át hitték, hogy a boróka füstje távol tartja a kellemetlen szagokat és a betegségeket. Ez a gondolat egy csepp igazságot is tartalmaz – a füstös észti csűrőkben szárított gabonát nagyra értékelték a Hanza Szövetség idején, mivel ezeket hosszú tengeri szállítás után is frissként fogyaszthatták vagy vethették.

A boróka sikeres ingatlan-befektetés a pókoknak. A tengerpart menti borókásokban annyi ízeltlábú él, mint ahány ember az észti lakótelepeken.

A boróka olyan hosszú ideig él, hogy valóban időtlen, fája örökké tart. A borókabokrok tanúi voltak az elmúlt időknek, olyanok, mintha minden észti ükanyái lennének.

A mikor Észtország 1991-ben visszanyerte függetlenségét, nyilvánvalóvá vált, hogy a társadalom egy sor olyan munkát kínál, amiről senkinek sem volt halvány gőze sem a szovjet megszállás idején: ingatlanügynökök, tűzsdeügynökök, reklámszövegírók, üzleti tanácsadók, politikusok, cégvezetők, PR-szakértők, biztosítási ügynökök, oknyomozó újságírók kerestettek. A kereslet megteremtette a kínálatot, és a szép új generáció bámulatos sebességgel alkalmazkodott az új körülményekhez.

A harmincnál fiatalabb miniszter nem meglepő jelenség Észtországban. Friss nézetekre és merészségre volt az országnak szüksége. Azokat, akik negyven fölött jártak, gyanúsán méregették – ők még a szovjet gondolkodásmóddal látták a világot. Az öltöny-és-nyakkendő ember (pintsaklipslane)

AZ ÖLTÖNY-ÉS-NYAKKENDŐ EMBER

a yuppie észt megfelelője. Ez a nagyon képzetes szó olyan sikeres, felfelé mozgó fiatalembereket jelöl, akik készek 27 órát gürizni egy nap a káprázatos karrier és egy rakás pénz nevében. Amíg nappal szépen kidíszítik magukat nyakkendővel, éjjelente idegbajos zenére lazítanak a klubokban, vagy motorcsónakjuk üvöltésével erőszakot követnek el a tenger nyugalmán.

Míg másutt az idős bankárok azon aggódnak, hogy a fiatalok elkerülik az ő szakmájukat, addig Észtországban a fiatal bankár azon bosszankodik, hogy mire negyven lesz, nem lesz már egyetlen fok sem karrierjének létráján, ahova továbbléphet.

Tavasszal, legkésőbb májusban a füstifecske [suitsupääsuke] visszatér évi rendszeres száműzetéséből. Rendszerint egy öreg, enyhén mohos ág tetején üldögél egy kút fölött, és halálra énekli magát. A fecskét hallva a téli ruhába bújt ember felnéz, megpróbálja megtalálni az apró fekete foltot a kék égen. Mosoly terül szét az arcán.

A füstifecske együtt jár a lakócsúrral, a vándorkövekkel, az istálló illatával, a búzavirággal és a

savanyú tejjel. A kis madár több, mint fél évszázada

viseli a nemzeti szimbólum címét. Modernizálásra

hivatkozva megpróbálták eltávolítani a hivatalos

jelképek listájáról, de ha megkérünk egy észtet,

hogy konkrét példákkal jellemezze identitását, az

FÜSTIFECSKE

elsők között általában a füstifecskét is megemlíti.

Az, hogy a füstifecske hogyan lett nemzeti madár, már egyáltalán nem fontos. Ami számít, az a nyári szünidőre a nagyszülőkhöz érkező gyerek türelmetlen kérdése: „Nagyapa, van az idén fecskefészkünk?”

A "finn szauna" fogalma egy észtl számára nincs távol a szentségtöréstől: a "saun" – ahogy itt nevezik – végülis valami egészen észtl dolog.

Mi a szauna? Kicsi, fával burkolt helység, amit addig fűtenek, amíg az izzadság patakokban nem kezd folyni az ember hátán. Megtisztítja a testet és a lelket – belülről. Különösen, ha jól végigcsapkodod magad egy csomó nyírfaággal, vagy ami még jobb, borókaággal, majd alámerülsz lehűlni a legközelebbi tavacskában. Télen akár a jégbe vágott lyukon keresztül. Gyakorlatilag majdnem minden észtl családi házhoz és jónéhány lakáshoz is tartozik szauna, ami nem státuszszimbólum – mint a jacuzzi – , hanem olyan természetes dolog, mint a tűzhely a konyhában.

Ez az egyszerű fürdőház, amit manapság elsősorban egészségügyi vagy relaxációs célokkal használnak, régen az a hely volt, ahol az ember megszületett, és ahol végül maga mögött hagyta a halandók világát. A fagyos téli útról érkező utazók a szaunában melegedtek föl. Ma a (férfiak közötti) szaunabeli beszélgetéseket nagyon komolyan veszik, az itt adott szó nem hagy kétséget maga után.

SZAUNA

EESTI ASI

Szöveg: **Észt Intézet**

Magyar szöveg: **Putnoky Réka, Vereszkí Tibor**

Design: **Mall Nukke**

Kiadja az Észt Intézet

P.O. Box 3469

10506 Tallinn

Estonia

Tel. +372 6314 355

Fax +372 6314 356

einst@einst.ee

www.einst.ee

www.estonica.org

Magyarországi Észt Intézet

Bartók Béla út 19. IV./32a.

H-1114 Budapest

Tel./Fax: +36 1 3862462

eeinst@axelero.hu

www.esztorszag.hu

